

Organizacija proizvodnje povrća za industrijsku preradu

Sve većim i većim razvojem prerađivačke industrije povrća i potražnjom prerađenog povrća na domaćem i stranom tržištu, neminovno se ukazuje potreba stvaranja sirovinske baze po mogućnosti što bliže samih industrija, odnosno tvornica. To je pogotovo važno, da se dobije što kvalitetnija sirovina uz najpristupačnije cijene i da se ta sirovina što brže stavi u preradu.

Pored toga, vrlo je važno za stvaranje sirovinske baze neposredno uz tvornice i to, što se pored današnjeg prilično otežanog transporta svježeg povrća i pomanjkanja specijalnih prijevoznih sredstava (hladnjača) vrlo teško i dugo obavlja transport iz klimatski povoljnijih krajeva za uzgoj povrća za preradu. Baš stoga, tvornice su bile vrlo često prisiljene obavljati pulpiranje najvažnijeg povrća, a to su rajčice, na mjestu proizvodnje i takvu polupreradevinu dostavljati u tvornicu na preradu. Međutim, nikada nije prerađevina rajčice kao na pr. koncentrat, tako kvalitetna, ako je načinjena od pulpirane sirovine, kao od svježe, t. j. direktno dovezene s polja u tvornicu na preradu.

Nastojanje tvornica, da svim mogućim tehnološkim procesima i dodavanjem raznih sredstava poboljšaju takvu prerađevinu, ostala su više manje bez rezultata. Uvijek je konzerva načinjena od svježih plodova kvalitetnija od konzerve iz polupreradevine.

Osnivanjem specijaliziranih zadruga, odnosno ratarsko-sjemenarskih zadruga, sadašnjih specijaliziranih saveza, odmah u početku rada, zamislila se suradnja s tvornicama. Međutim, onda, t. j. u god. 1955. za takvi koordinacioni rad zadruga i tvornica nije bilo nažalost dovoljno razumijevanja. Kako su s vremenom pomalo zadruge preuzimale otkup i promet poljoprivrednih proizvoda, situacija se vidno popravljala. Inicijativom Zadružnog ratarsko-sjemenarskog saveza NRH pristupilo se u tjesniju suradnju s tvornicom »Kalnik« u Vараždinu i godine 1956. pristupilo se organizaciji proizvodnje povrća u neposrednoj blizini tvornice, da se stvori što bliži proizvodni centar sirovine za potrebe tvornice.

Temeljito razrađeni principi ugovaranja i sigurnost proizvođača i organizacije s poslovnim partnerom (tvornicom) pokazali su, da se može provesti dobra organizacija proizvodnje povrća i tamo, gdje dosada povrće nije igralo vidnu ulogu u cjelokupnoj poljoprivrednoj proizvodnji. Osim toga, baš u sjevernijim krajevima Hrvatske, to je itekako važno, budući da je proizvodnja povrća pokazala veliku

rentabilnost kod sitnih gospodara, a što nije slučaj ni gotovo s jednom poljoprivrednom kulturom u tim krajevima. Osim toga, rentabilitet se odrazio i u dohotku po jedinici površine, koji je odlučujući kod malih površina. Vrijednost radnog dana kod takvih proizvođača kretala se prema dosadašnjoj ratarskoj proizvodnji nekako oko 1.500 do 1.800 dinara, dok se ista uzgojem povrća povećala na dvostruko.

Takvim načinom organizacije proizvodnje povrća osim rentabiliteta za proizvođača, pokazuje se i stanovita dobit za zadružne organizacije, koje iste koriste za stvaranje fondova za unapređenje daljnje proizvodnje.

Na osnovu prošlogodišnje uspjele akcije, koja je bila kao početna, manjeg opsega, i koju možemo smatrati više manje kao probnom, pristupilo se ove godine u mnogo opsežnije razmjere. Koristeći iskustva, kao i revidirajući ugovorne odnose i organizacijske forme utvrđeni su s tvornicama principi i organizirana je proizvodnja povrća oko 500 vagona, odnosno oko 400 ha površine. Uspije li ta proizvodnja, a u što se ne sumnja, jer je sve u tačine organizirano i provedeno, ovakav način rada s tvornicama postat će stalan način i u njega će se morati prije ili poslije uključiti sve tvornice za preradu povrća.

Da bi se поближе razjasnila organizacijska forma i provedba, koja daje sigurnost i garanciju uspjeha, kako proizvođačima i zadružnim organizacijama, tako i tvornicama, treba iznijeti osnovne principe. Najglavnije je, govoreći u ime proizvođača, osigurati minimalnu garantiranu cijenu, koja je ekonomska i sigurno pokriva troškove proizvodnje sa stanovitom i zaradom. To svakako zavisi o samom načinu uzgoja, t. j. sniženju proizvodnih troškova i maksimalno mogućem prinosu. Ta minimalno garantirana cijena samo je u jednom slučaju stalna, a to je onda, ako je cijena u doba dospijevanja robe za berbu i otpremu niža na tržištu na veliko u području proizvođača, odnosno zadružne organizacije. To praktički znači, da se ni u kojem slučaju, ako je cijena niža, ne plaća dospjelo povrće ispod ugovorene minimalno garantirane cijene, već samo minimalno garantirana. Prema tome, osnovno je, da se dobro i realno iskalkulira ta minimalno garantirana cijena uzevši u obzir sve faktore proizvodnje i na osnovu istih, da se predvidi odgovarajući realan prinos. Ako se tako potpuno realno dobije ta minimalna ekonomska cijena, koja se ugovorno sa strane tvornice garantira, onda se ni u kojem slučaju ne može gubiti. To je osnovni princip sigurnosti proizvodnje i štiti proizvođača ekonomiju ili poljoprivredno dobro od stihije na tržištu, odnosno od prodaje ispod cijene koštanja pojedinog povrća.

Ovo je organizacijska i faktično provedena u život postavka garantirane minimalne ekonomske cijene ispod koje ne dolazi ni u kojem slučaju preuzimanje robe. Naprotiv, u slučaju kad je cijena na tržištu u kraju proizvodnje veća od te minimalne, onda je situacija za proizvođača sasvim drugačija. Onda se ugovorena roba plaća po cijeni, koja je u doba preuzimanja robe na tržištu na veliko u području proizvođača. Prema tome, ta se viša

cijena od minimalno garantirane mijenja na više ili manje, ali nikada ispod ugovorene, te tako ona nije nikada odlučujuća za pokriće troškova proizvodnje, jer su ti troškovi već unaprijed garantirano pokriveni. Ta se viša cijena slobodno oblikuje između proizvođača i kupca (tvornice), a u slučaju nesporazuma, mjerodavno je mišljenje lokalne trgovačke komore, kojem se podvrgavaju obadvije zainteresirane stranke.

U vezi s time, vrlo je važan slijedeći momenat. Budući da se kod povrća radi o lako pokvarljivoj robi kao na pr. rajčice, grašak ili mahune, momentalni nesporazum oko cijena ne smije utjecati na isporuku preuzetog povrća. Kvalitetno i kvantitetno preuzeta roba mora se otpremiti u tvornicu, jer povrće ne smije štetovati i gubiti na kvaliteti duljim stajanjem i čekanjem dok dođe do sporazuma.

Osim toga, kod te više cijene od minimalno garantirane, vrlo je važno i to, da se ona ne mijenja svaki čas, jer to opet stvara negodovanje. U organizaciji proizvodnje povrća za tvornice prošle godine, a i ove, ugovorom je utvrđeno, da ranije važeće cijene, ukoliko dođe do promjene cijene, ostaju na snazi još 48 sati po najavi novih otkupnih cijena iznad minimalno garantiranih. Ako toga ne bi bilo, onda se može dogoditi to, da proizvođač, organizacija ili dobro, kojemu je roba dospjela za isporuku, danas spremljenu robu nije mogao iz objektivnih razloga dostaviti tvornici, računa na prijašnju cijenu, a cijena se međuvremeno promijenila na niže. To ujedno i sili proizvođača, da odmah, kako robu pobere i sortira, otpremi tvornici.

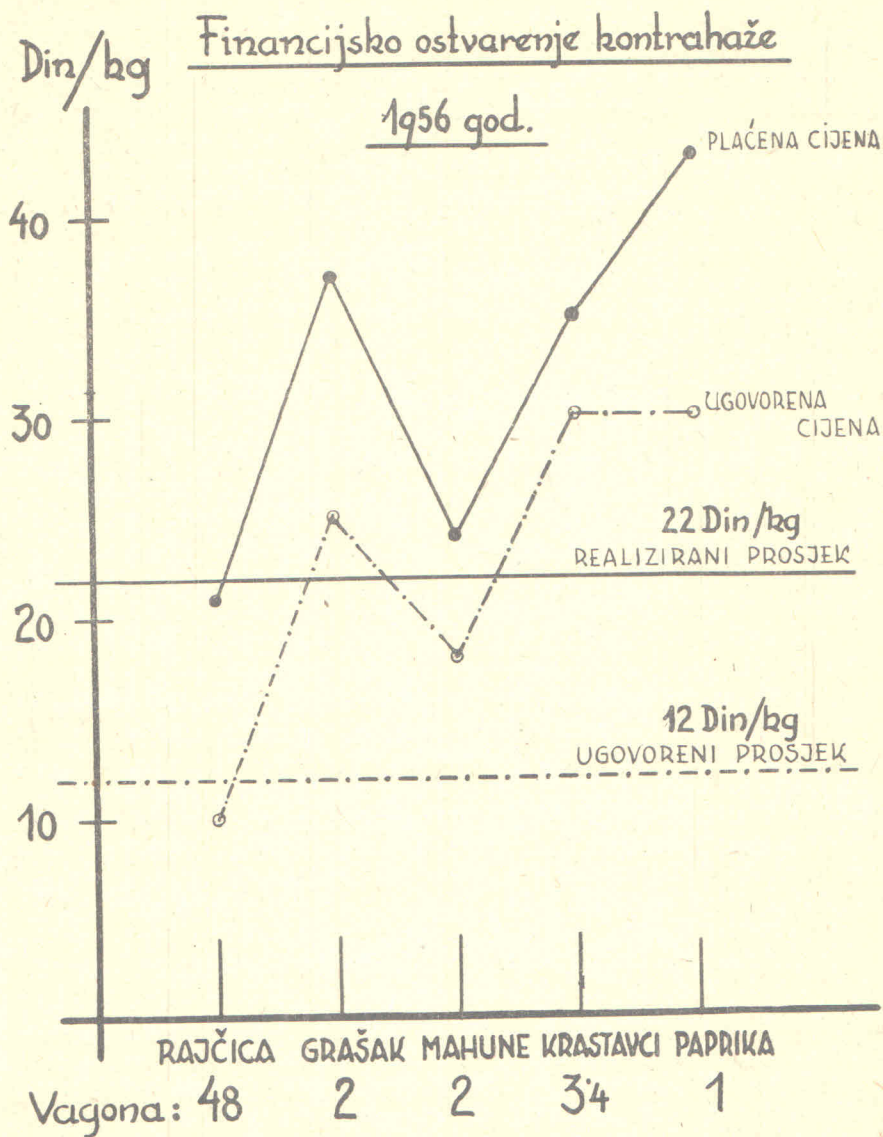
Budući da još nemamo sigurnih i ustaljenih pojedinih sorata za određene klimatske rajone, kao i za potrebe prerade, mora se kod ugovaranja predvidjeti i stanovita tolerancija u isporuci po vrstama. Ta tolerancija u sadašnjoj organizaciji proizvodnje predviđena je po vrstama u težini plus ili minus 10% na ukupnu količinu i na isporuku po dinamici. Osim toga u slučaju vremenskih nepogoda, koje bi odgodile berbu, dnevne količine ugovorenog povrća kad dođu za berbu, mogu se povećati prema fiksiranom postotku, što opet zavisi o mogućnosti dnevne prerade u tvornici, s kojom se ugovara.

Ovako ugovorene obaveze sa strane tvornica, koje daju sigurnost proizvođačima po pitanju rentabilnog plasmana proizvedenog povrća moraju neminovno nametati stanovite obaveze i samim proizvođačima.

U prvom redu tu se radi o kvalitetnoj proizvodnji i isporuci. Pogrešno je mišljenje nekih, da tvornice mogu bilo šta prerađivati. Baš obratno, povrće za preradu mora biti, ako ne bolje, a ono najmanje isto takve kvalitete, kao i za momentalnu potrošnju. Kod mnogog povrća dapače, i nježnije i kvalitetnije kao na pr. kod graška i mahuna, gdje se traži kod graška, da je pored ostalog zrno meko, sočno i da se pod pritiskom među prstima lako drobi i da se lako odvaja pokožica od supki. Naprotiv, kod mahuna pored ostalog, treba biti zrno tek zametnuto, prosječnog promjera oko 2—3 cm.

Kod rajčica plodovi moraju biti potpuno zreli, bez peteljke, okrugli, zdravi, čisti, neoštećeni od bolesti i štetnika. Krastavci moraju

biti u najviše slučajeva maleni za kiseljenje, t. j. sorta »Kornišon« određenih dimenzija od 5—12 cm sortirani prema dogovorenim klasama. Međutim, ipak sorta nije postojana i nije isključeno da će pojedini plodovi prerasti dogovorene dimenzije. To se ipak može regu-

lirati do stanovitog postotka pravilnim uzgojem i agrotehnikom, t. j. pravilnom gnojidbom umjetnim gnojivima, što je naročito važno, da se ne deformiraju (u većini slučajeva previše debljanje plodova). Gnojidba fosfornim i kalijevim umjetnim gnojivima to gotovo pot-

puno sprečava, ukoliko je zaista garantirana sorta. Osim toga treba posvetiti pažnju i samom pinciranju krastavaca, t. j. prikraćivanju vriježa, da se pospješi razvijanje što više postranih vriježa sa što više manjih i sitnijih plodova. I ta mjera zavisi o samom tlu, t. j. ako je tlo hranjivo i pravilno gnojeno, onda je to moguće potpuno sigurno postići, dok se u protivnom može dogoditi da uopće ne bude dobrih plodova.

Organizirana proizvodnja povrća na određenom užem teritoriju neminovno povlači za sobom i organizaciju posvemašnije zaštite, jer ne smije se dopustiti, da se čeka što će biti. Budući da se u organizaciji najviše radi o rajčici, koje ima preko 80% od ukupne proizvodnje, to treba posvetiti naročitu pažnju suzbijanju fitoftore. Pored ostalog, kao jedna od mjera predobrane, treba obaviti sadnju na pravilan razmak, koji dopušta razvojni stadij sorte i na takvim tere-nima, gdje nema magle i gdje je dosta promajno.

Konačno na koncu treba nešto spomenuti i o samim organizacijskim formama do samih proizvođača-zadrugara. Sadašnji zadrugo-ratarsko-sjemenarski poslovni savezi u kotaru, nosioci su cjelokupne proizvodnje i oni nastupaju kao poslovni partneri prema tvornici. Sada je to još itekako potrebno, jer većina zadruga nije tako stručno i organizacijski osposobljena, da bi mogle u svakom slučaju direktno biti garanti uspješne proizvodnje prema tvornicama. Poslovni savezi organiziraju proizvodnju preko OPZ-a u selu, a ovi opet preko specijaliziranih ogranaka do samih proizvođača. Tamo gdje još nisu organizirani ogranci, a što je pogrešno, OPZ se veže direktno s individualnim proizvođačima-zadugarima.

Budući da se u proizvodnji najviše radi o rajčicama neophodno je potrebno, da je tako postavljena organizacija, jer treba organizirati više manje na centralnim mjestima proizvodnju kvalitetnih presadnica, pa nadalje zaštitu, pravilnu agrotehniku povezivajući se s poljoprivrednom službom i dr. Prema opsegu proizvodnje u jednom selu i za više sela u blizini, OPZ-e trebaju imati jedno lice zaduženo za tu proizvodnju, koje će se brinuti za sve od same pripreme tla, raspodjele prijesadnica, umjetnog gnoja, pa do zaštite, berbe i otpreme. To lice za taj rad nagrađuje se prema efektu, i to po fazama izvršenih radova i konačne isporuke. Prema tome tu postoji itekakva zainteresiranost za uspjeh, pa je i to jedan od mnogih faktora, koji osiguravaju ukoliko ne bude elementarnih ili drugih nepogoda, siguran uspjeh.

Ovakvim načinom rada i povezivanjem s industrijom stvorena je jedna čvrsta kooperacija i budućnost će pokazati pravilnost organizacije i postavki. Industrija ima osiguranu sirovinu u neposrednoj blizini, a proizvođač i organizacije osiguran plasman bez rizika, što dosada nije bio slučaj.